

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 908:94(477):821.161.2Шев7(045)
DOI: 10.31651/2076-5908-2020-1-80-87

ЧАБАН Анатолій Юзефович,
доктор історичних наук, професор
кафедри археології та спеціальних
галузей історичної науки
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
Orcid ID: 0000-0002-5493-4584
e-mail: achaban0909@ukr.net

МАЛА БАТЬКІВЩИНА У «ЩОДЕННИХ ЗАПИСКАХ (ЖУРНАЛІ)» ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

У запропонованому дослідженні проаналізовано щоденникові записи нашого великого земляка, геніального поета і художника Тараса Григоровича Шевченка. Вони охоплюють величезне коло питань, які по-справжньому окреслюють духовний автопортрет мислителя і пророка, характеризують його як високоосвічену людину, всебічного знавця тогочасного культурного життя. Водночас вони показують Тараса Шевченка як визначного патріота рідної України, свого отчого краю. Незважаючи на те, що в основі щоденника лежить ідея довгоочікуваного звільнення із осоружного заслання і перші враження від перебування на свободі, Тарас Шевченко знаходить місце для споминів про свою малу Батьківщину, далеке дитинство. Це вражає, адже з місяцями його народження і дитинства його пов'язує лише 14 років і ті епізодичні дні перебування у рідних місцях вже у зрілому віці. Визначена тема дослідження набуває у наш час особливої значущості. Насамперед тим, що життя і творчість Тараса Шевченка як ніколи є актуальними для молоді суверенної України, а у науковому сенсі важливою є проблема дослідження повсякденного життя і саме «Щоденні записки (Журнал) поета є зразком світобачення цієї унікальної особистості.

Ключові слова: щоденні записки Тараса Шевченка, мала Батьківщина, згадки про місце дитинства, відомі земляки.

Постановка проблеми. У 2018 р. виповнилося 160 років від створення Тарасом Шевченком свого «Щоденника». Важкий і тернистий шлях цього унікального твору до читача. Зусиллями Сергія Єфремова у 1927 р. він був перевиданий із чудовим переднім словом академіка та всеосяжними коментарями, більшість яких здійснена вченим. Однак, із часом це видання зважаючи на різні обставини, насамперед гонінням на творчий доробок вченого, стало фактично недоступним для науковців і широкої громадськості. Черкаські науковці нещодавно здійснили репринтне перевидання «Щоденних записок». Це слугує подальшому глибокому науковому аналізу духовного автопортрету Великого Кобзаря, місця і ролі у його внутрішньому світі отчого дому, малої Батьківщини.

Мета дослідження. На основі вивчення щоденних записів Тараса Шевченка дослідити його згадки про місце свого дитинства, про відомих земляків, показати його бачення причинно-наслідкових зв'язків.

Другим важливим напрямком запропонованого дослідження є аналіз коментарів академіка Сергія Єфремова про малу Батьківщину Кобзаря, які є найбільш компетентними для свого часу.

Аналіз дослідження проблеми та виклад основного матеріалу. 12 червня 1857 р. Тарас Шевченко на завершальному етапі свого заслання розпочав свої щоденні записи, як сам називав – «пам'ятну книгу». Останній запис – 20 травня 1858 р., – коли Кобзар вже був вільним.

Тривали записи 343 дні, майже рік складного переломного періоду його життя, коли він отримав, поки що неофіційні звістки, про звільнення із десятирічної солдатської каторги, перша із них надійшла 3 червня 1857 р. від Лазаревського. Це був нестерпний час очікування омріяної, давно виплеканої волі, а також можливих розчарувань, невіри у справжність цих звісток. Завершальні записи – враження перших днів, тижнів і місяців після звільнення.

Розпочавши свої щоденникові записи із опису випадкової події у «порожнечі навколишнього життя», із нудьги від «несносного очікування», вже у своїх подальших нотатках Т. Шевченко демонструє філософське осмислення дійсності, широку ерудицію митця світового масштабу сприйняття. І це за умов, що за плечима залишилися десять років приниження, заборони писати і малювати, знуцання і муштра солдатчини. До того ж, як засвідчував С. Єфремов, він демонструє «печатку надзвичайної широти і виключної правдивості», які пронизують весь зміст «Щоденних записок».

Шевченків журнал вражає читачів влучністю літературного, мистецького сприйняття дійсності, власне створюючи ще один, на цей раз літературний автопортрет поета, художника, мислителя, високоосвіченого знавця сучасного мистецтва того часу і водночас людини із своїми думами, горем і радістю, пережитим знуцанням, враженнями від сучасників, теплим усміхом від спогадів минулого.

Варто зауважити, що «Щоденні записи (журнал)» стали «громадським добром, об'єктом аналізу, студій, коментування» завдячуючи знаному шевченкознавцю, до речі, нашому видатному земляку – академіку Сергію Олександровичу Єфремову, якій підготував до друку відредаговане видання «Щоденних записів» у 1927 р. Він написав передмову, а також вмістив вражаючі своєю повнотою, науковістю, обізнаністю творчого та особистого життя поета і художника коментарі.

Знаково, що підписав до друку «Щоденні записи» за редакцією та вступним словом академіка Сергія Єфремова, академік Агатангел Кримський, якого також можна назвати нашим земляком, оскільки останні роки свого життя він жив і працював у Звенигородці. На авторському макеті читаємо «Дозволяється випустити у світ. Неодмінний Секретар Академії, акад. А. Кримський» [1, 20].

Так склалося, що із-за переслідувань за політичні погляди Сергія Єфремова це унікальне видання пролежало не виданим аж до 1990 р. У минулому році, завдячуючи ініціативі науковців Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, у видавництві «Брама (Олександр Третяков)» здійснено репринтне видання «Щоденних записок (журналу)», що стало знаковою подією у культурному житті не лише нашої області, а й всієї України. Хоча тираж цього видання мінімальний (500 примірників), однак це видання є безцінним для творчого набутку дослідників-шевченкознавців [1].

Усе велике бачиться на відстані. Саме тому і «Щоденні записки» Кобзаря в наш час зазвучали у повну силу, концентруючи нашу увагу на геніальності автора, який зумів навіть у буденності продемонструвати свої глибокі аналітичні здібності, велич узагальнень крізь призму порівнянь, екстраполяцій.

Тарас Шевченко після заслання

Безумовно, основний лейтмотив, основна увага «Щоденних записів» зосереджена на висвітленні психологічного стану автора – очікуванні омріяної свободи, перших враженнях вільної людини, як він сам вказує «між розпачом і надією».

Незважаючи на опис ситуативних вражень і оцінок казахстанських степів, подорожі по Каспійському морі, по Волзі, містами та містечками, зустрічей із відомими провінційними діячами, на сторінках «Щоденних записок (журналу)» змістовно і рельєфно постає і образ України, який пронизує щоденникові записи теплими споминами про батьківські землі, про земляків, про історію та природу рідного краю.

Велике враження на Тараса Шевченка справила монографія Миколи Костомарова «Богдан Хмельницький и возвращение Южной Руси к России», у якій чимало місця відведено Чигирину, Корсуню, Черкасам та Каневу, про яку він записав у своєму журналі «прекрасная современная книга!» [1, 161]. Також поет захоплювався працею П. Куліша «Записки о Южной Руси»: «Я эту книгу скоро наизусть буду читать. Она мне так живо, так волшебным образом напомнила мою прекрасную бедную Украину, что я как будто беседую с живыми с её слепыми Лирниками и Кобзарями» [1, 68].

Як відомо, Т. Шевченко у своїй творчості неодноразово звертався до «місць пам'яті», пов'язаних з постаттю Богдана Хмельницького, до Чигирини, Суботова. Ось і у «Щоденних записках» він згадує гетьмана і його господу у Суботіві [1, 68].

Принагідно зазначимо, що самій постаті Богдана Хмельницького Тарас Шевченко приділяв чимало сторінок своєї творчої спадщини. Зокрема, окремі згадки про гетьмана містяться у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали», поетичних творах: «Розрита Могила», «Чигирин», «Великий льох», «Суботів», «Ой чого ти почорніло, зелене поле», «Як би то ти, Богдане п'яний».

Як справедливо підкреслював Сергій Єфремов, «погляди Шевченка на Хмельницького двояться. З одного боку, для поета це безперечно визначна постать, печаткою геніальності позначена; з другого – справа, з якою він зв'язав своє ім'я, оте поєднання України з Москвою, викликало таке обурення в Шевченка, що він не раз «купав у калюжі» прославленого «козачого батька» [2, 621-622].

Про те що Т. Шевченко постійно цікавився новинками історичної літератури про Україну свідчить його згадка про історичні твори О. Ригельмана, які справили на нього незабутнє враження, в яких чимало місця відведено Черкаським землям [1, 92].

Здійснено запис і про славні гайдамацькі часи і, зокрема, про відомого ватажка гайдамаків «отамана Канівського куреня» Микиту Швачку [2, 486]. Народну пісню про Швачку Т. Шевченко у своєму журналі називає любимою [1, 102]. Як вказував С. Єфремов, саме із пісні про Швачку поет взяв епіграф до XI розділу «Гайдамаків»:

*Хвалилися Гайдамаки
На Умань ідучи
«Будем драги, пане-брате
З китайки онучі!» [2, 487]*

Відомо, що Т. Шевченко був неперевершеним знавцем та виконавцем українських народних пісень. Як пише у своїх коментарях С. Єфремов, «високо-талановиту натуру Шевченка так було обдаровано музичними здібностями, що вже знаючи тільки про це, можна було передбачити надзвичайно широке коло для його музичних інтересів. Отже в умовах його життя доводиться говорити хіба про один могутній і неослабний музичний вплив на його, це – вплив народної музичної творчості. Народня українська пісня не покидала його, можна сказати, протягом усього життя, – навіть у смердючій казармі новопетровській, де здавалося, все покинуло було нещасного страдника» [2, 487].

Про їх виконання із різними друзями він неодноразово записує у журналі. Це пісні, в яких згадуються Керелівка, Сміла, Канів, Умань, відомі історичні постаті Самійло Кішка, Іван Підкова, Сава Чалий [2, 487-497].

Теплі спомини залишив Тарас Шевченко у своїх щоденних записах про видатного земляка Семена Степановича Гулака-Артемівського – відомого композитора, оперного співака, який народився у Городищі на Черкащині [2, 500-504]. Згадує його і як неперевершеного виконавця у п'єсі «Москаль-чарівник». Т. Шевченко записав: «смотрел

в цирке театра Москаля Чаривныка. Очаровательный Семён. А прочие чушь». [1, 227]. Особливе враження на Шевченка справило виконання С. Гулаком-Артемовським партії Руслана в опері М. Глінки «Руслан і Людмила». Як писав Т. Шеченко: «...а надто, як Артемовський співав Руслана, то так, що аж потилицю почухасш – далєбі, правда! Добрий співака, нічого сказать» [3, 346].

У своєму щоденнику він також згадує про дружину Семена Степановича – Олександру Іванівну, Він пише: «...вечером передавал мои впечатления Семёну и его милейшей Александре Ивановне» [1, 234].

Вражає, з якою теплоотою записує поет у своєму журналі спомини про рідні місця, де пройшло його дитинство: сусідні Різана (ймовірно Ризине), Русалівку, Лисянку. – села в околицях його батьківської Керелівки [2, 544-545], а також про Звенигородку, Гудзівку та Гудзівську гору.

Як підкреслив С. Єфремов: «Звенигородку певне знав добре ще з дитячих літ, бо ж Керелівка, рідне село поетове, стоїть за 25 верстов од міста. Доводить це також між иншим і згадка по Гудзівську гору під Звенигородкою» [2, 594]. Повідомлення про Гудзівську гору відносить нас до історичних згадок про стародавнє давньоруське місто Звенигород, де на вершині цієї гори стояв замок, який не зберігся. Можливо тому у Т. Шевченка є такі рядки: «Что же говорят пытливому потомку эти частые тёмные могилы на берегах Днепра и грандиозные руины дворцов и замков на берегах Днестра? Они говорят о рабстве и свободе. Бедные, малосильные Волынь и Подолия – они охраняли своих распинателей в неприступных замках и роскошных палатах. А моя прекрасная, могучая, вольнолюбивая Украина туго начиняла своим вольным и вражьем трупом неисчислимые огромные курганы. Она своей славы на «поталу» не давала, ворога-деспота под ноги топтала и свободная, нерастленная умирала. Вот что значит могилы и руины» [3, 493].

Як зауважено у коментарях С.Єфремова: «Лисянка найбільш пам'ятною була Шевченкові, бо тут він пробував був знайти свою долю ще хлопцем, ставши у науку до лисянського дякона-маляра» [2, 544].

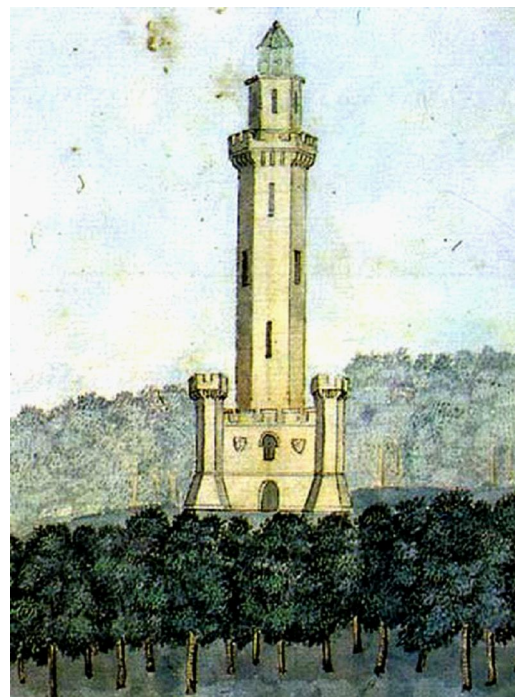
Згадується і містечко Мошни, його власник князь Михайло Семенович Воронцов, який створив тут парк, картинну галерею, а також побудував «вежу Святослава», про яку Тарас Шевченко записав «фантазия сиятельной башки» [2, 596].

Уважно вчитавшись у щоденникові записи Т. Шевченка, знаходиш відповіді на досить важливу і для сьогодення проблему – питання міфологізації нашого історичного минулого. Пропливаючи Волгою поблизу Самари, Т. Шевченко записує у щоденнику про побачений там Царський курган, нібито названий так на честь Петра Першого, який там побував. У нього відразу виникла асоціація з Гудзівською горою поблизу Звенигородки: «И Гудзивскую гору быть может какой небудь помазанник пройдоха освятит своим возшествием» [1, 146-147].

Для прикладу поет наводить міфологему про так звану Святославову гору поблизу Мошен. Іронізуючи, він записує: «...с которой будто бы этой пьяный Варяг разбойник любовался на свою шайку пенившую святой Днепр своими разбойничими

Реконструйована батьківська хата Т. Шевченка у с. Керелівка (нині Шевченкове)

Башня Святослава поблизу с. Мошни

ладьями. Я думаю это про фантазия сиятельной башки и ничего больше» [1, 147].

Згадуються у «Щоденних записах» і польські друзі Т. Шевченка, життя і творчість яких тісно пов'язана із містом Умань – Михал Грабовський, Богдан Залеський, Северин Гощинський [2, 598-600]. Зокрема, Т. Шевченко полемізує із М. Грабовським щодо висвітлення ним міфологеми щодо башти Святослава у парку Воронцова під Мошнами. Він записав у щоденнику: «А Михайло Грабовский, (не в осуд будь сказано) чуть чуть было документально не доказал народного предания о Святославовой горе» [1, 147].

Неодноразово у «Щоденних записах» знаходимо зафіксовані враження від зустрічей із відомим науковцем, вченим-енциклопедистом, ще одним нашим земляком – Михайлом Олександровичем Максимовичем [1, 214-216]. Т. Шевченко неодноразово згадує свої зустрічі із відомим земляком, із яким був знайомий ще до свого заслання. М. Максимович у своїх листах із глибокою симпатією ставився до поета. Про це переконливо свідчать листи М. Максимовича до поета [4, 743]. Водночас, як підкреслюють дослідники, у творах М. Максимовича Т. Шевченко згадується не часто і лише принагідно. Наприклад на думку П. Филиповича, М. Максимович високо поцінював у Шевченка пісенний талант: «...заслушивались мы поющего Шевченка – этой художественной природы, так богато выражающей себя в живописи, стихотворстве, а всего сильнее и краше – в пении украинских народных песен» [4; Т. I, 529].

За спостереженнями дослідників творчості М. Максимовича і Т. Шевченка, їх взаємостосунків, з часом у М. Максимовича відбулася певна трансформація поглядів на творче і приватне життя поета. Це відображено і у зміні звертань у листуванні: від «любимця України», «єдиного нашого Кобзаря», «коханого земляка» до сухих напівофіційних «холодних» звернень після 1859 р., коли Т. Шевченко востаннє перебував на Михайлівій горі. Згодом, у 1872 р. М. Максимович не радить Маслову писати біографію Т. Шевченка, оскільки в житті поета було чимало «грязного и безнравственного» [2, 742].

У щоденнику зафіксовані зустрічі із дружиною Михайла Олександровича Марією Василівною. Ось як записав про свою чергову зустріч із нею: «Вечер провёл у своей милой землячки М.В. Максимович. И несмотря на страстную пятницу и она милая весь вечер пела для меня наши родные задушевные песни. И пела так сердечно прекрасно, что я вообразил себя на берегах широкого Днепра. Восхитительные песни! Очаровательная певица!» [1, 217-218]. Чи жартома, чи серйозно він пише про сім'ю Максимовичів «и где он старый антикварий выкопал такое свежее и чистое добро?» [1, 216].

«Незлим, добрим» словом згадує Т. Шевченко і свого поміщика Павла Васильовича Енгельгарда, який панував у Моринцях, Керелівці, Будищах, Вільшаній, у селах які обійшов босими ногами малий Тарас. [2, 786]. Він записав: «Семён познакомил меня с весьма

Портрети М.О. Максимовича та М.В. Максимович виконані Т. Шевченком

приличним юношею с В.П. Энгельгардтом. Многое и многое пошевелилось в душе моей при встрече с сыном моего бывшего помещика. Забвение прошедшему. Мир и любовь настоящему» [1, 228].

Сьогодні про постать Павла Васильовича Енгельгардта висловлюється чимало контраверсійних думок. Є такі дослідники, які пропонують тезу про позитивну роль, яку відіграла сім'я поміщика у долі Тараса Шевченка. Як висловився Д. Яворницький, «...оборванный школяр-бродяга попал прямо в тиковую куртку и такие же шаровары и, наконец, в комнатные козачки» [5, 18]. Відомі також висловлювання самого Тараса Шевченка про поміщика, яка прозвучали у повісті «Художник». Там охарактеризовано вустами К. Брюлова Енгельгардта, як «это самая крупная свинья в торжковских туфлях» [3, 275-276].

Не обійшов увагою Кобзар і появу праць Михайла Петровича Погодіна, в яких стверджувалася вторинність походження українського етносу, що рішуче заперечував Михайло Максимович, позицію якого підтримував Тарас Шевченко [2, 754]. У Щоденнику М. Погодін згадується десять разів, в основному принагідно. Ось як записав про свою першу зустріч із відомим вченим поет: «Многоуважаемый М.А. Максимович задал мне обед на который пригласил между прочими и ветхих деньми товарищей своих Погодина и Шеверёва. Погодин ещё так стар как я его воображал себе» [1, 219].

Варто відзначити титанічний труд упорядника і автора коментарів до «Щоденних записок. (Журналу)» Сергія Олександровича Єфремова. Завдячуючи саме йому, ми отримали справді духовний автопортрет Тараса Шевченка в осмисленні провідного шевченкознавця. Як підкреслює В. Пахаренко, із понад 500 сторінок коментарів до Журналу – 432 належать Сергію Єфремову [8, 13].

Ось як С. Єфремов описував свою працю над Щоденником: «...два тижні просидів за каторжною роботою, вивіряючи з оригіналу Шевченків Щоденник, працюючи щоденно 7-10 годин. Тільки тепер переконався, як мало ми знали цей надзвичайний пам'ятник од великої людини і злочинно-легковажно його нехтували... Не жалію витраченого часу, бо став мудрішим від цього рукопису. Працював у самому музеї, майже завжди сам-один. Тихо. Проходять давні події перед очима. А за вікном щебече, аж в ушах лящить, соловейко, перегукуються зозуля й удода ... встає мені в згадках Пальчик (*рідне село С.Єфремова – прим. Авт.*), де у переліску нашому так само, за часів дитинства мого, перегукувалася зозуля з удодами» [7, 240-241].

Висновки. *Перше.* Україна, отчий край – це 14 дитячих років та декілька років перебування Т. Шевченка у зрілому віці на Батьківщині. Однак він навечно закарбувався у житті та творчості генія. Це підтверджують «Щоденні записки (Журнал)», який став етапним трагічної біографії поета і художника.

Друге. «Щоденні записки (Журнал)» повною мірою розкрили геніальність нашого великого земляка, його пророчість у думках і висновках. Приведемо, хоча б одну із них: «Великий Фультон и великий Уат! Ваше молодое и не по дням а по часам растущее дитя, в скором времени пожрёт кнуты, престолы и короны, а дипломатами и помещиками только закусит, побалуется как школьник леденцом. То, что начали во Франции энциклопедисты, то довершит на всей нашей планете ваше колоссальное гениальное дитя. Моё пророчество несомненно» [1, 139].

У своїй передмові до «Щоденника» Сергій Єфремов щодо цього запису зазначив, що його пророцтво неодмінно збудеться «ніби бажаючи підкреслити й ствердити цю глибоку думку про зв'язок між революцією в техніці й революцією в політиці та соціальних стосунках, опертою до того на спадщинність історичну. Я певен, що для багатьох ці рядки великою будуть несподіванкою, хто згори звик дивитись на «напівписьменного» та «неосвіченого» Шевченка» [1, 47].

Третє. Коментарі, які підготовлені академіком Сергієм Єфремовим, – визначне дослідження життя і творчості Тараса Григоровича Шевченка – творчий подвиг вченого, який залишив назавжди своє ім'я у світовій шевченкіані.

Список використаної літератури

1. Щоденні записки (Журнал) Тараса Шевченка / за ред. Сергія Єфремова. – Репринтне видання. – Черкаси : Видавець О.М. Третяков. 2018. – 848 с.
2. Коментарій до Шевченкового журналу // Щоденні записки (Журнал) Тараса Шевченка / за ред. С. Єфремова. – Репринтне видання. – Черкаси : Видавець О.М. Третяков. 2018. – С. 267-820.
3. Шевченко Т. Поэмы, повести и рассказы написанные на русском языке. С портретом поэта. – К. : Изд. ред. «Киевская старина», 1888. – 520 с.
4. Филипович П.. Листи Максимовича до Шевченка // Наше Минуте. – 1919. – Кн. I-II.
5. Яворницький Д.І. Матеріали до Біографії Т.Г. Шевченка. – Катеринослав: б. в., 1909. – 45, [5] с.
6. Максимович М.А. Собр. соч. : В 3 т. – К., 1876–1888.
7. Єфремов С. Щоденники. 1923-1929. – К.: ЗАТ «Газета «Рада», 1997.
8. Пахаренко В. Духовний портрет поета в осмисленні академіка // Щоденні записки (Журнал) Тараса Шевченка» / за ред. Сергія Єфремова. – Репринтне видання. – Черкаси : Видавець О.М. Третяков. 2018. – С. 5-16.

References

1. Efremov, S. (Ed.). (2018). *Daily notes (Journal) of Taras Shevchenko*. Cherkasy: Tretyakov (in Ukrainian).
2. Efremov, S. (Eds.). (2018). *Commentary on Shevchenko's journal. Daily notes (Journal) by Taras Shevchenko*. Cherkasy: Tretyakov (in Ukrainian).
3. T. Shevchenko, T. (1888). *Poems, short stories and stories written in Russian. With a portrait of a poet*. Kiev: «Kyevskaaya staryna» (in Ukrainian).
4. Filipovich, P. (1919). *Maximovich's letters to Shevchenko*. Kyiv: «Nashe Mynule» (in Ukrainian).
5. Yavornitsky, D. I. (1909). *Materials to the Biography of T.G. Shevchenko*. Ekaterinoslav (in Ukrainian).
6. Maksimovich, M. A. (1888). *Collection*. Kyiv (in Ukrainian).
7. Efremov, S. (1997). *Diaries*. Kyiv: «Hazeta «Rada» (in Ukrainian).
8. Paharenko, V. (2018). *Preface to Taras Shevchenko's Daily Notes (Journal)*. Efremov, S. (Ed.). Cherkasy: Tretyakov (in Ukrainian).

CHABAN Anatoly, Doctor of History, Professor of the Department of Archeology and Specialty Sciences in Historical Science, Cherkasy National University Bohdan Khmelnytsky, e-mail: achaban0909@ukr.net

LITTLE MOTHERLAND IN “DAYLY NOTES (DIARY)” BY TARAS GRIGOROVICH SHEVCHENKO

Abstract. Introduction. *The proposed study analyzes the diary entries of our great compatriot, the brilliant poet and artist Taras Shevchenko. They cover a huge range of issues that truly outline the spiritual self-portrait of the thinker and the prophet, characterizing him as a highly educated person, a comprehensive expert on the cultural life of the world at that time. At the same time, they portray Shevchenko as a prominent patriot of his native Ukraine, his fatherland. Despite the fact that the diary is based on the idea of the long-awaited liberation from the exile and the first impressions of being free, Taras Shevchenko finds a place to remember his small fatherland, a distant childhood. It is striking, since he is only 14 years old from his birthplace and childhood, and those occasional days in his hometowns are at an advanced age. The particular topic of research is of special importance. First of all, the fact that Taras Shevchenko's life and work are more relevant to the young sovereign Ukraine than ever before, and in the scientific sense the problem of everyday life research is of particular importance.*

Formulation of the problem. *In 2018, 160 years have passed since the creation of the Diary by Taras Shevchenko. The difficult and thorny path of this unique work to the reader. Through the efforts of the eminent scientist Sergiy Yefremov in 1927, he was reprinted with the remarkable forward words of the academician and comprehensive comments, the vast majority of which were made by scientists. However, over time, this publication, due to various circumstances, and, above all, the persecution of the creative achievements of the scientist, became virtually inaccessible to scientists and the general public. Cherkasy scientists have recently reprinted a Diary. This serves as a further in-depth scientific analysis of the spiritual self-portrait of Great Kobzar. Important in this regard is the question of Taras Shevchenko's vision of his small Motherland, to find out whether, over time, the complexities of present-day problems, worries for the Poet have remained relevant to the history and present of his father's home.*

The aim of the study. *On the basis of a thorough study of Taras Shevchenko's daily records, to determine what specific mentions the author made about his childhood places, about well-known*

countrymen, to show his vision of causation. Another important area of the proposed study is the analysis of Academician Sergiy Efremov's comments on the small homeland of Kobzar, which are the most competent of their time.

Results. First. Ukraine, the fatherland is 14 childhood years, and several years of adulthood during a short stay here. However, he was forever engrossed in the life and work of Genius. This is confirmed by "Daily Notes (Journal)", which became a stage in the tragic biography of the Poet and the Artist.

Second. The "Daily Notes (Journal)" fully attested to the greatness of our great countryman, his prophecy in thoughts and conclusions. Here is at least one of them: "Great Fulton and great Watt! Your young and fast growing baby is growing up, soon will eat whips, thrones and crowns, and diplomats and landlords will only be a bite, indulge like a schoolboy with a lollipop. What encyclopedists have started in France, will be finished by your colossal brilliant child on our planet. My prophecy is undoubtful".

In his commentary on the Diary, Sergei Efremov notes on this record, Poet states that his prophecy will inevitably come to pass, "as if wishing to emphasize and affirm this deep thought about the connection between revolution in technology and revolution in politics and social relations relying on history inherited. I am sure that for many these lines will be a great surprise, who from above used to look at "semi-literate" and "ignorant" Shevchenko.

Third. It is worth noting that the comments made by Academician Sergei Efremov - a remarkable study of the life and work of Taras Shevchenko - a creative achievement of a scientist who has left his name forever in the world Shevchenko study.

Key words: daily notes of Taras Shevchenko, small Motherland, mentions of childhood places, famous countrymen.

Одержано редакцією 2.04.2020
Прийнято до публікації 19.05.2020

УДК 94(477-22):2-45«18/19»(045)
DOI: 10.31651/2076-5908-2020-1-87-94

КОРОЛЬОВА Інна Анатоліївна,
аспірантка кафедри теорії, історії
держави і права Кременчуцького
національного університету
ім. М. Остроградського,
Orcid ID: 0000-0002-1898-8577
e-mail: koroljova.inessa@gmail.com

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ МАТЕРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.: ТЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

У дослідженні зроблено спробу аналізу теологічного виміру українського інституту материнства кінця ХІХ – початку ХХ ст. У статті розглянуто основні віхи людського життя, які пов'язані із народженням дітей крізь призму релігії. Для створення об'єктивної картини наведено приклади спотворення Божих заповідей, їх вибіркоче використання, а також застосування магічних засобів для досягнення людьми своїх цілей. Розкрито основні точки дотику пережитків язичництва та християнства, які безпосередньо впливали на всі сфери людського життя означеного періоду.

Ключові слова: світогляд, двовір'я, християнство, магія, ритуал, материнство, весілля, вагітність.

Постановка проблеми. ХХІ ст. стало часом тотальної європеїзації та гуманізації всіх сфер життя українського суспільства, величезним каталізатором гендерного підходу, впровадження якого мало на меті забезпечення цілісного розвитку особистості. Реалізація цього принципу неможлива без вивчення гендерного аспекту минувшини. Материнство – це не просто категорія природничих наук, а важлива складова історичного процесу, від виконання якої залежить якість майбутніх поколінь. Для того аби майбутнє української держави було безмарним, необхідно проаналізувати наявні помилки аби їх уникати у майбутньому.

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. – період боротьби між прагненням досягти християнського ідеалу та спокусою вдатися до язичницько-магічних практик, які суперечили вченню Церкви. Доказом сили дохристиянського релігійного світогляду виступають його